

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

SAMLINGER

TIL

JYDSK HISTORIE OG TOPOGRAFI.

VI. BIND 1876—77.

UDGIVET

AF

DET JYDSKE HISTORISK-TOPOGRAFISKE SELSKAB.

AALBORG.

FORLAGT AF MARINUS M. SCHULTZ
OG TRYKT I STIFTSBOGTRYKKERIET.

Fra viborgske Arkiver.

Af A. Heise.

I. Præsten Erik Lavridsen i Haasum og hans Stridigheder.

I Pontoppidans Kirkehistorie (Annales eccl. Dan. III, 436) findes en Fortælling om en Præst, Hr. Erik Lavridsen i Haasum og Ramsing (Rødding Herred i Salting), som i Aaret 1573 stævnedede en adelig Dame, Fru Margrete Reventlov, for Viborg Landsting, fordi hun havde ladet Kirkedøren lukke i for ham. Hun forsvarede sig med, at Præsten var uværdig til sit Embede, fordi han i mange Tider ikke havde uddelt Alterens Sakramente og desuden i sit Hus førte et forargeligt Levned »mit Poltern und Ungestüm«. Præsten blev imidlertid frikjendt, og hun fik Tilhold om at gaa Rettens Vej, hvis hun havde noget at klage over, isteden for at bruge Vold. — Saa vidt Pontoppidan, hos hvem det hele væsentlig fremtræder som brutal Vold, som et Bevis paa adeligt Hovmod. Sagen havde imidlertid baade et Forspil og et Efterspil. Her meddeles da nogle Efterretninger om samme Hr. Erik, hvorved den gode Præstemand just ikke stilles i det bedste Lys, og som viser, at hans Ustyrlighed ikke blot gik ud over hans Husfæller, men ogsaa over hans Sognebørn, ja selv over Stiftets Biskop, naar han vilde holde ham til at opfylde sit Kalds Pligter.

Naar Hr. Erik er bleven kaldet til Haasum og Ramsing Sogne, er uvist; dog var han Præst i disse Sogne »nogle Aar« før 1562, og hvis det er paalideligt, som det hedder i en Præstefortegnelse over Sognets Præster, at han var en

Præstesøn fra Fjaltring i Harsyssel (Ribe Stift), maa han være bleven Præst i en temlig ung Alder, med mindre Hr. Lavrids i Fjaltring tidlig skulde have sluttet sig til Reformationen og giftet sig før 1536, et Forhold, som hyppigere træffes i de Tider, med mindre man vil anse alle slige Præstesønner for Frillebørn. Forøvrigt véd Præstefortegnelsen ikke andet om ham, end at han »først byggede Haasum Præstegaard«.

Længe varede det imidlertid ikke, før den unge hidsige og stivsindede Præst kom i Strid baade med sine Sognebørn og med sin Biskop. Superintendent i Viborg Stift var den Gang Mester Kield Jul, en Mand, der skal være født af fattige Forældre i Skive, men som ved Flid og Dygtighed arbejdede sig i faa Aar frem fra fattig Student og Universitetspedel til Rektor ved Domskolen, senere til Læsemester ved Domkapitlet og tilsidst i Aaret 1549 til Stiftets Superintendent. Med Alvor og Kraft arbejdede han i denne Stilling paa at befæste Reformationsværket, og at han holdt godt Øje med sine Præster, som han holdt til strængt at følge Kirkeordinansens Bud, fremgaar af det nedenfor meddelte Brev. Paa en Visitats hos Hr. Erik fandt han sig foranlediget til at give ham Paamindelser om »hans Vildfarelser og hans Forsømmelser i hans Embede«, hvilke stred »baade mod Guds Ord og kgl. Majestæts Ordinans«, desuden for den »Kiv, Trætte og Huggeri, som han brugte at true Folk med paa Kirkegaarden og andensteds«. En Del af disse Paamindelser tog Hr. Erik for gode, men en Del tog han til Onde, og det ikke blot i Enrum med Bispen, men ogsaa senere i alle Herredspræsternes Forsamling.

Fra den Tid synes Hr. Erik at være bleven helt stædig; thi da Bispen nogle Aar senere, i Aaret 1562, atter kom paa Visitats i Haasum Præstegaard, fandt han alt ved det gamle, baade i hans Prædiken og i hans »Ceremonier«. Det kom til et heftigt Optrin mellem ham og Bispen, saa at denne fandt sig foranlediget til at stævne den gjenstridige Præst for Salling Provsteret, som erklærede Hr. Erik for skyldig, men indsatte Straffens Fastsættelse til Hr. Otte Krumpen, der som Lensmand paa Hald Slot tillige var Stiftslensmand over Viborg Stift, og til Viborg Domkapitel (Tammerretten). Dog, Dommen af 16 Nvbr. 1562 vil selv bedst

oplyse Forholdet og give et Indblik i Mester Kield Juls nidkjære Embedsførelse. Den lyder:

Wij effherskreffne Jacob Libbert i Odens, herritzprouist wdi Hinborrigh herritt oc Rødingh herritt, Christiern Brwen i Hierck, herritsprouist wdj Nørre herritt oc Harre herritt, Laurits Nielssen, prest wdj Brøndom, Peder Juell, prest wdj Skiffue, Knud Brynild, prest wdj Rødingh, Knud Nielssen, prest wdj Liime, Gregers Christiernssen, prest wdj Ballingh, Jens Juell, prest wdj Hem, Peder Trans, prest wdj Veybye, Erlandt Jenssen, predicanter wdj Hierck, och Hanns Lauritzenn, slotzschriffuer paa Haldt, giøre alle vitterligt, att aar effther gudz byrdt mdlxij Mandagen nest effter Martini episcopi dagh for oss wdi Hem var skickitt hederlig och høglerdt mandt mester Kieldt Juell, superintendens wdj Viburgh sticth, och haffde wdi rette kallitt her Erick Lauritzen, sogneprest wdj Hossum, och beskylte hannom, att hand haffde hannom mett formaledidinde, løghn oc onde ordt offuer falden, for hanndt haffde wdj saetmodighet imellom thennom eene tuo paaminth hannom om syn vildtfarelsse oc forssømmelsse wdj syn preste embede. Och berette for^{ne} mester Kieldt Juell, att hand nu wdj nogre aar, siidenn for^{ne} her Erick kom tiill preste embede her wdj Salingh, haffuer paa syn embitz vegne paa minth [hannom] om syn vildtfarelsse oc forssømmelsse wdj sytt embide, thesligeste om syn kiff, trette, huggerij, fyrirti hand haffuer bruggt att true oc vndsiige folck mett paa kircegaarden oc anderstedtz, mett anditt meere. Thaa haffuer for^{ne} her Erick en partt tagitt for goede oc loffuit att ville thet rette, oc en partt tagitt tiill onde mett hannom bode imellom thennom jene oc siiden wdj voris forsamblingh. Men nu nyeligen, som for^{ne} Mester Kieldt Juell haffde visitered for^{ne} her Ericks kircke Hossum, thaa haffde hand (ssaa ssom hand pleyer att gøre mett andre) wptegned nogre hans vildtfarelsser oc forssømmelsser, ssom fandis endnu wdj hans predicken oc ceremonier, endog handt var ther om tiilforne wdj andre tiider paaminth. Och om morgen, ssom hand ville farduge hedin tiill Brøndom kircke, haffde handt kallitt her Erick ind tiill sig wdi ssengkammeren och ther paaminthe hannom om huiss brøst oc forssømmelsse ther endnu fandtes hoess hannom, ther hans embide tiilhørde, och beditt hannom føre ther rodh wid, och

laditt hannom ssee thet, hand haffde wptegnitt i framgangne aar, ssom fandis wdj for^{ne} her Ericks leerdøm oc ceremonier imodt gudtz ord och kon. Matt.s ordinants, hwilckitt hannnd thaa haffde paa minth hannom, och huad hand haffde nu wptegnitt att paa minde hannom. Thaa er her Erick bleffuen hastig och wredt, for handt haffde ssaadan wptegnitt mett hannom ssaa well ssom mett andre; och ssom for^{ne} mester Kieldt Juell haffde tillspurdtt hannom, huor fore att hand icke leeste formaning tiill them, ssom ginge tiill sacramenthen, nest fore pater noster, men siungitt en psalme, herre Christ Gud fadirs enborn ssøn, och ssaa straxt begynthe pater noster, thaa haffuer handt forhasted ssig offuer alle mode och ssaa sagtt: Gudts formaledidelsse gange meg offuer, om ieg icke liiste then, och ssamme formaledidelsse gange ether offuer, om ieg liiste then ei, och thisligeste sagdt: i siiger meg obenbarlig løgen paa, mett flere wnøttige ordt. Thisligeste ther handt att spurde hannom, huor fore att handt icki forklarer børne leerdømmen effther euangelii forklaringh aaren wdigennem effther kon. Matt.s ordinantzis liudelsse, ssom andre prestemendt gjøre, om huilckitt handt oc tiillforne haffde hannom paa minth, att hand thet endeligen schulle gjøre, thaa haffde handt suaritt, att hand kunde icke haffue ij predickener paa en tiidt, icke schulle ther heller findis en prest y Salingh, ssom børne leerdømmen forklarede iij søndage, huilckitt for^{ne} mester Kieldt Juell minthe hannom dog ingenledis att schulle kunde beuisse. Och ther handt haffde hannom och ssaa om anditt meere paa minth, wdj huilckitt hans vildfarelsse oc wlempe var befundin, haffde handt thet allt tiill onde tagitt. — Her tiill suarede for^{ne} her Erick och [ssiger] ssig wdi nogre mode ther wdinden vndschylditt, besynderlig, att handt icke schulle haffue formalediditt for^{ne} mester Kieldt. Dog kunde handt icke siige ney fore, att then tiidt handt schulle haffue hanom ssaa formaledidid, thaa haffde for^{ne} mester Kieldt suaritt hannom, att handt motte beholle sytt eygitt, thi handt kiøbte inthet mett hannom. Huorfore att for^{ne} mester Kieldt Juell satte wdj rette, att efftherthi kon. Matt.s vor allernadigste herris ordinants och hans kon. Matt.s obne beseglitt breff, ssom hannom mett ordinantsen offueranthuorditt er, tiilholler hannom att schulle haffue flitigh tiilsion, att gudtz ordt predickis

oc leris renth oc klartt offuer allt Viburgh sticth, och att religionen mett ceremonier och anditt endrecteligen hollis vidt macht, sammeledis, att ssamme kon. Matt.s breff biuder och befaller alle och huer, geistlige och verdslige, ingen vndtagen, i ssamme stigt, att the schulle retthe thennom effther ssamme ordinantz oc reformatz, ssom handt thennom paa kon. Matt.s vegne fore giffuendis vorder, och her Erick, ssom en wliudigh mandt imodt kon. Matt.s breff och ordinants haffuer hannom mett formalediding, løyghen och onde ord offuerfalden ther fore, att handt haffuer efter syn befalling hannom om syn vildtfarelse och forssømmelsse paa minth imellom thennom eene tuo, och icke ville lade hannom nyde anthen gudt oc then fierde gudtz bud, ey heller kon. Matt.s breff eller syn embide gott att, om for^{ne} her Erick haffde thaa giordt rett eller burde ther fore anderledis att stande tiil rette. — Thaa sagde wy ther ssa paa for rette, att efftherthi for^{ne} her Erick er tilforne paaminth aff for^{ne} mester Kieldt Juell om syn vildfarilsse, forssømmelsse, breck oc feyill bode wdj lierdommen, ceremonier oc andit mere oc haffuer thet icke retthet, men nu paa nye er befunden wdj en partt, om huilckitt for^{ne} mester Kieldt Juell haffuer hannom nu i gen imellom thennom eene paa minth, efter ssom hans embide och befallingh wdesker, och handt ssaadan paamindelsse icke haffuer ville acthe, men hannom ther fore haffuer offuerfalden mett formalediding, løyghen och onde ordt, thaa haffuer handt ther mett gjordt wrett i modt kon. Matt.is ordinantz och hans nadis breff och bør ther fore att straffis. Men huadt for^{ne} her Ericks straff bør att were fore ssaadan syn gierning, indsætte wy tiill erligh, velbyrdiig mandt och strenghe ritter her Otthe Krompen, Danmarckis riigis marsk, och tiill hederlig capittil wdj Viburgh, att thi ther om ville dømme. In cuius rej testimonium sigilla nostra presentibus inferius sunt impressa.

Original paa Papir med Spor af 11 Segl. Viborg Stiftsarkiv.

Hvad Straf Otte Krumpen og Kapitlet har idømt Hr. Erik, eller om Sagen overhovedet denne Gang er ført videre, vides ikke. Muligt har Mester Kield ladet Sagen fare indtil videre; den gamle Rigsmarsk fik desuden snart andre Sager at tænke paa, idet Syvaarskrigen snart efter udbrød

og i andre Retninger lagde Beslag paa hans Tid¹⁾. Hr. Erik havde i ethvert Tilfælde faaet en alvorlig Paamindelse, idet samtlige hans Herredsbrødre havde erklæret ham for skyldig i Brud paa Kirkeordinansen. Man skulde derfor tro, at han var bleven forsigtigere i sin Færd. Brud paa Kirkeordinansen og Afvigelse i Ceremonierne toges som bekjendt i hine Tider ikke læmpelig. Nogle Aar efter (13 Januar 1568) udstedtes et Kongebrev til samtlige Superintendententer om at sørge for, at alle Kirkens Ceremonier, og navnlig »det højværdige Alters Sakraments Trakterelse«, skulde overholdes efter Kirkeordinansens Forskrift og efter den Skik, som brugtes i Vor Frue Kirke i Kjøbenhavn. »Findes nogle,« slutter Kongebrevet, »som sig modvillige eller gjenstridige bevise og af deres eget Hoved ville ordinere og indskikke udi nogen Kirkens Ceremonier imod Ordinansen eller den Skik, som bruges i Vor Frue Kirke, da ville vi derover lade straffe som vedbør.«

Saa snart Mester Kield Jul havde faaet dette Brev, rejste han rundt i sit Stift, forsamlede Herredspræsterne, forelagde dem Brevet og lod dem alle under deres Segl bevidne, at han havde formanet dem til at overholde Kongens Bud og givet dem Afskrifter, samt lod dem love at ville rette sig derefter, »som vi ville ansvare for Gud og være bekjendte for kgl. Majestæt«. Den 9 Marts havde han saaledes alle Sallings Præster forsamlede i Oddense Kirke, deriblandt ogsaa Hr. Erik i Haasum, som har beseglet Tilstaaelsen og Erklæringen sammen med sine Herredsbrødre²⁾.

Om Hr. Erik efter den Tid er bleven forsigtigere og ikke har »efter sit eget Hoved« foretaget Forandringer i Ceremonierne eller Nadverens Uddeling, er tvivlsomt. Overfor sine Sognemænd blev han i al Fald ikke føjeligere. En stor Mængde Processer havde han med disse for Landstinget i Aarene mellem 1568 og 1572; derom vidne Landstingsarkivets ældste Justitsprotokoller; men desværre er Haandskriften i disse ældste Protokoller saa utydelig, at man ikke kan faa noget samlet hele ud deraf. Ustyrligt maa det

¹⁾ Dsk. Mag. IV, 201.

²⁾ Kongebrevet er trykt i Dsk. Mag. V, 86. — Præsternes Tilstaaelser, herredsvis ordnede, findes i Stiftsarkivet.

være gaaet til, thi da Kong Frederik 2 i Maj 1569 var i Viborg, blev der givet Hr. Erik Lavridsen, hans Hustru og Børn et kgl. Beskjærmelsesbrev »at beskyttes, beskjærmes, haandthæves til al Rette«¹⁾. Imidlertid døde Mester Kield Jul (2 Máj 1571); men neppe var hans Eftermand Peder Tøgersen kommen til Embedet, før han fik med Hr. Erik at gjøre, som følgende Brev af 10 Juli 1571 udviser:

Wij efterskeffne Peder Jull, prest i Schiffue och herritzprouist vdj Hinborigh och Røding herrith, Jacob Libirth, prest vdj Odins, Lauritz Nielssen, prest vdj Brøndom, Knud Brynildt, prest vdj Rødingh, Knudt Nielssen, prest tiill Lime kircke, Gregers Christenssen, prest y Balling, Jens Juel, prest i Hem, Peder Trans, prest y Veyby, och Jens Jacobsen, capellan y Odins, giøre vitterligt, att aar efter gudtz byrdt mdlxxj Tisdaghen nest fore Margrete virginis dag y Brøndom kircke var vy forsamblitt, hørde och saa, thet erlig, hederlig och høglerdt mandt mester Peder Tøgerssen, superintendent vdj Viburg stigt, tilbødt sogne mendt vdj Hossum och Ramsing sogne, szaa mange som then tiidt var ther forsamblitt, att the schulle annamme och tiilstede theris sogne prest her Erick Lauritzen att gjøre thennom preste embede y kircken och wden, indtiil szaa lenge the kunde hannom loughlignenn mett them forlige, och the suarede alle thaa, szom thin tiidt tiilstede var, alle ney, att the ville ingentid annamme hannom. In cuius rej testimonium (osv.).

Original paa Papir med ni paatrykte Segl i Viborg Stiftsarkiv. — Paategning med samtidig Haand:

Vitnis byrdtt om myn tilbued uid Hosum och Ramsingh Sognemendt.

Det fremgaar saaledes af dette Brev, at alle Sognemændene med stor Enstemmighed ligefrem have nægtet at have Hr. Erik til Præst, ja at de endogsaa have hindret ham i at udøve sin præstelige Gjerning, en Fremfærd, som Bispen selvfølgelig ikke har kunnet give Medhold, hvorfor han henviser dem til et »lovligt Forlig«. Dette hindredes nu ved Sognemændenes Fæsthed, og Præstens Udelukkelse fra Kirken varede endnu længe, idet baade Fru Margrete Reventlov

¹⁾ Registre ó. a. L. X, fol. 47.

til Bustrup, Enke efter den som lovkyndig bekjendte Erik Krabbe († 1564), og selv bekjendt som en from og godgjørende Kvinde¹⁾, og Sogdenes anden adelige Sædegaardsejer, Gregers Ulfstand til Vosborg, Lensmand paa Skivehus og Ejer af Kjergaardsholm i Haasum Sogn, staa mod Præsten. Bønderne vilde nu hverken give Præsten Tiende eller noget, og Fru Margrete paastod, at han som »lovforvunden Mand« ikke var værdig til at forestaa sit Kald, at han i lang Tid ikke havde uddelt Sakramenterne i Kirkerne og at han altid laa i Klammer og Trætte med sine Sognefolk. Sagerne kom atter for Landstinget, hvortil Hr. Erik i Løbet af 1572 stævnedede adskillige af sine Sognefolk. Dog lykkedes det ham her (26 April) at komme til Forligsmaal for den Sag, hvori han var »fordelt«, (∴ erklæret skyldig), saa at Landstinget udstedte en Erklæring om, »at efterdi Hr. Erik udlagde her for Tingsdom Guld og Sølv, før end han gav sin Lov, og vilde sig nu af Dele og Lovmaal forklare (∴ rette for sig), funde de Hr. Erik kvit af alle de Dele, nogen Mand kan have paa ham . . . «²⁾ — Men var saaledes Hr. Erik igjen bleven »lovfør« Mand, saa var den vigtigste Omstændighed, som Fru Margrete og Sognemændene kunde paaberaabe sig, falden bort, og Hr. Erik kunde nu indstævne dem og selv anlægge Sag, hvilket »fordelt« Mand ikke kunde gjøre, før han havde faaet Oprejsning ved at rette for sig; »fordelt« Mand ansaas nemlig for »Mindre Mand«³⁾. Dette benyttede Hr. Erik sig ogsaa strax af til at indstævne sine Mod-

¹⁾ Hoffmans Danske Adelsmænd II.

²⁾ Efter Herredagsdommen af 20 Maj 1573 i Kolderup-Rosenvinges Gl. dske. Domme III, 201. Af Landstingets Justitsprotokol for 1572 anføres følgende Brudstykke fra samme Dag (26 April): Hr. Erik Lauritssen y Hossun . . . fremlagde Delsbreff . . . 1570 løffuerdag efter Martini . . . Iffuer Hendrichsen paa Peder scriffuers wegne . . . Nis Harbos neruerelse . . . lud fordeele her Erick for kost og tering . . . xij ŷ . . . hestfuor oc vogenlie (I Randen: mdlxx løffuerdagen post Laurencii) . . . vdlagde jx ŷ och xviiij β for forligsmoll . . . och laditt aduare Gregers Holgerssen (Ulfstand) at møde her, om han hagde nogit y at suare . . . Den Sag, hvori Hr. Erik blev »lovforvunden«, skriver sig altsaa fra 1570, og denne Sag synes man saaledes at have brugt til Paaskud for at lukke Kirkerne for ham.

³⁾ Jvfr. Stemanns Rethshistorie S. 266—67.

standere, dels for Landstinget, dels senere (20 Maj 1573) for Kongens Dom. Denne faldt for saa vidt ud til Hr. Eriks Fordel, som den dømte, at han skulde beholde sine Sogne og nyde sin Tiende, indtil han bliver tiltalt for sine »tilbørlige« Dommere, og den gejstlige Ret, og denne havde afgjort Sagen. Det vigtigste Bevismiddel for Hr. Erik havde netop været Landstingsdommen af April 1572 og et Brev fra Superintendenten, Mester Peder Tøgersen, hvori han erklærer, »at han ikke kjender andre for rette Sognepræst til Haasum og Ramsing Sogne end Hr. Erik, som er til dem lovligen kaldet, før han bliver fra dem lovligen dømt«¹⁾.

Selvfølgelig kunde hverken Superintendenten eller Kongedømmen komme til andet Resultat, thi det kunde jo ikke nægtes, at den Adfærd, der var vist mod Hr. Erik fra hans Menigheds Side, var helt egenraadig og ulovlig. Men naar man ser, hvorledes hele Menigheden staar paa Fru Margrethes Side, og naar man betænker, hvorledes Hr. Erik allerede i Aaret 1562 er irettesat for Klammeri med Sognefolkene, faar man det Indtryk, at han mere har haft den strengt juridiske end den moralske Ret paa sin Side, for ikke at tale om, at Kongedømmen i Virkeligheden kun afviser Sagens Realitet og slet ikke gaar ind paa en Besvarelse af, hvorvidt Manden er værdig eller uværdig til sit Embede, hvilket henvises til den gejstlige Rets Afgjørelse. Derfor bød et Kongebrev, udstedt 4 Dage senere, at Hr. Erik med det første skulde forflyttes, for at undgaa videre Forargelse. Det lyder:

Wij Friderich thennd anuden (osv.) . . . effther szom ther haffuer begiffuitt sig atskillige thrette imellom oss elskelig Gregers Wlffstand tiill Wossborg och her Erick Krabbes sønner tiill Bustrup, wore mennd och thienner, paa thennd enne och osz elskelige her Erik, sognneprest wdj Haassum sognen, paa thennd anndenn siide, och the nu tiill thenne herredag haffuer werritt for osz och wortt elskelige Danmarckiis Riigis raad wdj retthe, och for^{ne} her Erick her sammesteds er tiildømp^t hanns sognner att skulle beholde, tha efftherthi wij forfare, att ther skall were stor thuedracht, had och wenighet mellom for^{ne} her Erick och samme gode

¹⁾ Rosenvinge gl. dske. Domme III, 201.

mennd, saa well som andre hans sognemennd, saa ther fore well er att formode, att ther som hannd lenngre skall bliffue boennedes wdj samme sogne, att the ligeuell icke kunde forenis, att ther emellom thennom skulle opueckis merckelig forargelsze, had, affuinde och anddenn gudtz forthørnelsze, som mөгitt ontt kunde fororssage, bede wij ether och wille, attj mett thett første mueligt er, forhielper for^{no} her Erick att mue ther wdj stigtitt bekomme ett anddett godtt kald, som hannom kannd were thiennlig, aff huilckett hannd med enn god wnderholdninge kannd bliffue forsөгitt, och tiill for^{no} sogenn igjen tiillsckicker enn from gudfrychtig sogennprest, som wdj leffnitt och lerdom finndis schickelig och wstraffelig, paa thett att saadanne forargelsze och gudtz forthørnelsze maa bliffue forekommitt, dog att for^{no} her Erick beholder the sogner, hannd ennd nu haffuer, tiill saa lennge hannd med ett anddett kald bliffuer forsөгitt. Ther medtt skeer wor wilge. Schreffuit paa wortt slott Drottningbor thennd xxiiij Majj aar mdlxx iij. Wnder wortt signett.

Friderich.

Original med Kongens egenhändige Underskrift. Viborg Stiftsarkiv.

Endnu 1580, da det ved et Kongebrev blev forbudt Præsterne at have Concordieformlen i Eje, har Hr. Erik som Præst i Haasum og Ramsing tillige med sine Herredsbrødre underskrevet en Forpligtelse herom (i Stiftsarkivet; jvfr. Pontoppidans Annales III, 481), saa at Kongebudet endnu den Gang ikke var opfyldt, og det synes slet ikke at være sket, thi hvis der ikke er et Hul i Sognets Præsterække, maa han have levet som Præst i disse Sogne lige til Aar 1606¹⁾. Samme Aar døde hans Veninde Fru Margrete Rentlov († 25 Marts).

Hr. Erik kom saaledes til sine Kirker igjen; om fortsatte Stridigheder høres intet. Hans egen stivsindede Egenraadighed, hans heftige Sind og Uefterrettelighed i Opfyldelsen

---

¹⁾ I en i Viborg Stiftsbog indført Præsterække anføres følgende Præster i Haasum og Ramsing efter Reformationen: 1) Hr. Kristen, en reformeret Munk, som slog sig til den augsburgske Confession. 2) Erik Lauridsøn. 3) Thomas Nielsøn 3 Aar. 4) Mogens Jensen Vorde 32 Aar, † 1641.

af hans Kaldspligter synes at have været hans værste Fjender. Den Slags Præster var der adskillige af i de første Aartiere efter Reformationens Indførelse. Ordinansens Bud havde de ondt ved at bøje sig for, dels af Uvidenhed og Egenraadighed, dels fordi mange af dem, i de første Tider, i deres Hjerte eller af gammel Slendrian og Vane holdt sig til »papistiske« Skikke og Sædvaner. Flere lignende Ex-empler skulle maaske en anden Gang blive meddelte.

2. Gunde Skriver Landstingshører. — Den viborgske Tradition.

Navnet Gunde Skriver Landstingshører vil være enhver bekjendt, der har haft Lejlighed til at gennemgaa jyske Aktstykker fra den sidste Halvdel af 16de og Begyndelsen af 17de Aarhundrede; men da der under det beskedne Skrivernavn skjuler sig en ret anselig Personlighed, vil det maaske kunne interessere en og anden at gjøre lidt nærmere Bekjendtskab med Manden. — Gunde Kristensen Grøn var født paa »Horsegaard« omtrent ved Aaret 1537 og hørte, efter et Udsagn af Biskop Peder Villadsen, til den samme adelige Æt Grøn, der var i Besiddelse af Vindum overgaard, en Æt, som i 15de og Begyndelsen af 16de Aarhundrede ejede flere adelige Gaarde i Jylland, men som nu var i Tilbagegang¹⁾. I sin Ungdom blev Gunde Kristensen sat i Viborg Skole, hvor hans Farbroder Mikkell Grøn den Gang skal have været Rektor²⁾,

¹⁾ Dsk. Atlas 5, 560; 583. Kristiern Grøn i Torsgaard (Aars Herred, Havbro Sogn?) nævnes ved Aaret 1488 i Ældste Arkivreg. II, 354: smlgn. 355 og følg. Sider. Torsgaard i Aars Herred var dog 1517—32 i Gunde Nielsen Munks Besiddelse, smsts. II, 261; 268—69, medens Kristiern Grøns og hans Brødres Ejendomme laa i Salting. — Paa Reformationstiden nævnes hyppigst Væbner Erik Grøn til Ulfund (Skodborg Herred) og hans Søn Jens Grøn (1541—1584), Fader til Iver Grøn til Hvidbjerggaard paa Mors; desuden Mads Grøn til Vindum, om hvem mere i det følgende; en Kristiern Grøn har 1536 undertegnet Kr. 3 Reces.

²⁾ I en Skoletale, som Biskop Peder Villadsen holdt i Aaret 1672 ved Mag. Peder Klavsen Renbergs Indsættelse til Konrektor, forekommer

og kom op i Mesterlektien, men forlod vistnok derpaa Studeringerne og skal senere være bleven Byskriver. Da Borgemester og Landstingshører Jens Olsen Kat (Jens Skriver) døde i Juni 1557, blev han i det følgende Aar Landstingshører og Skriver, en Bestilling, som han derpaa beklædte i det mindste indtil Aar 1617, og forenede hermed fra Aar 1571 Bestillingen som en af Byens Borgemestre, efter at Borgemester Niels Andersen havde trukket sig tilbage († 1575)¹⁾. Det fremhæves af de viborgske Topografer, at Gunde Skriver var Landstingshører i 12 Landsdommers Tid, og naar man lægger Mærke til, hvor hyppigt de adelige Landsdommere vare fraværende, og hvor ofte Gunde Skriver alene har maattet afsige Dommene paa egen Haand, fristes man til den Antagelse, at han har været den vigtigste Person ved Landstinget, den i al Fald, der under Landsdommernes hyppige Vexlen eller Fraværelse har holdt Traditionen ved Lige; kun Skade, at hans Haandskrift har været meget slet; thi de ældste Landstingsprotokoller, som endnu bevares, skrive sig fra hans Tid, men ere næsten ulæselige.

Den ansete og rige Borgemester, »der havde mange Gaarde og Huse og Jord paa Viborg Mark«, og i hvis Hus de adelige Herrer ofte færdedes, naar de søgte Landstinget — ved et Fald fra Trapperne i Gunde Skrivers Hus døde saaledes d. 22 April 1584 den ædle Rigshofmester Mogens Gøjes uædle Søn, Birgithe Gøjes havesyge Broder Kristoffer Gøje til Gunderslevholm og Avnsbjerg²⁾ — var 2 Gange gift,

følgende Ytringer, der ere et Hovedsted med Hensyn til Gunde Kristensen og Vindumovergaard og derfor meddeles her: »Lector sacrosanctæ theologiæ designatus Mag. Kilianus Juul successorem habuit in scholastico munere Mag. Michaelæm Grøn, de quo viro nihil accepi quod dicam, præter nomen et quod familiam duxerit a nobilibus Grønneris, dominis de Windum overgaard, atque quod ipsi nepos a fratre fuerit Gundæus Christierni Grøn, mea ætate consul Wiburgensis et auditor causarum in parlamento publico provinciali Cimbriæ.« (Gl. klg. Saml. paa det store klg. Bibl. 3006, 4; efter en Afskrift, Dr. H. Rørdam velvillig har meddelt mig). — Om denne Mikkel Grøn forøvrigt har været Rektor, er noget usikkert.

¹⁾ Smlgn. Kristen Juls Aarbøger i Ny kirkehist. Saml. 5, 345 ff.

²⁾ Ny kirkehist. Saml. 5, 375.

først med Mette Nielsdatter, med hvem han havde 8 Børn; men efter hendes Død giftede den gamle Borgemester, der da var over 60 Aar gammel og som allerede 20 Aar før (19 Oktbr. 1578) havde kunnet højtideligholde sin Datter Maren Gundesdatters Bryllup med Mikkel Mortensen¹⁾, sig den 6 August 1598 med Biskop Peder Tøgersens Enke Margrete Jensdatter. Dette Giftermaal vakte en vis Opsigt. Begge Ægtefæller havde en talrig Børneflokk, tildels allerede ældre, gifte Personer. Peder Tøgersens Børn ansaa det desuden for et upassende Giftermaal, at Biskoppens Enke ægtede en Borgemester; thi hine Tiders »honette Ambition« var ikke ringere, om ikke langt større end vor Tids. Den ældste Søn, Mag. Jens Pedersen, var Provst og Sognepræst ved Domkirken (1592—1609), og den anden Søn, Mag. Tøger Pedersen, var Sognepræst i Aalborg; af Døtrene var Maren Pedersdatter gift med Mag. Kristen Foss, som var Lektor i Theologi ved Domkirken (1588—1601); den anden Datter Anna var gift med Mag. Peder Høg, der var fulgt efter sin Svoger som Lektor († 24 Apr. 1603); den 3die Datter Else havde til Ægte Mag. Jakob Holm, der efter at have været Domkirkens Provst og Præst i Aaret 1587 var bleven Biskop i Aalborg, og den 4de Datter, Karen Pedersdatter, var gift med Lægen Dr. Peder Iversøn, Kannik ved Domkirken. Det var en fornem Forsamling af gejstlige Personer, hvoraf de fleste desuden vare Medlemmer af Domkapitlet, hvorved de desuden i flere Henseender, i det mindste lige overfor Domkapitlets Bønder, fik adelige Rettigheder. Og Margrete Jensdatter selv var jo udsprungen af lignende Rod; hendes Fader, Mag. Jens Hansen, havde som Kannik ved Domkirken i Farens Stund frejdig stillet sig ved Siden af Hans Tavsen og Broder Tøger Jensen, Biskop Peder Tøgersens Fader, hvis Efterkommere i al Fald senere antog sig for at høre til Løvenbalkernes gamle Adelslæg²⁾. Alle

¹⁾ Ny kirkeh. Saml. 5, 371.

²⁾ At det forevrigt er mere end tvivlsomt, om Tøger Jensen har været en Løvenbalk, har jeg gjort opmærksom paa i Ny kirkeh. Saml. 5, 881—82. Senere har jeg set, at allerede Mag. Kristen Eriksen i sine haandskrevne Samlinger omtrent af samme Grunde

disse Børn bleve saa fortrydelige over Giftermaalet, »at de aldrig vilde kalde Gunde Skriver Fader«. Bedre gik det med de to yngste, som endnu vare umyndige, nemlig Margrete Pedersdatter, som siden blev gift med Mag. Villads Nielsen, Lektor ved Domkirken, og med den yngste af Børnene, Peder Pedersen, som senere blev Mag. og (1612) Præst ved Sortebrødrekirken i Viborg (f. 8 Januar 1580; † 12 Jan. 1645)¹⁾. »Men,« fortæller Mag. Kristen Eriksen, fra hvis Haandskrift en Del af disse Oplysninger ere tagne, »fordi Mag. Peder Pedersen, som da kun var ung og kom med sin Moder til Gunde Skriver, kaldte ham Fader, saa gav han ham den Gaard paa Nytorvet, som Just Arctander nu ibor.«

Dels i Gunde Skrivers Gaard paa Nytorvet, dels i den store anselige Gaard, som Mag. Peder Pedersen, efter at Sortebrødre Sogn ved en Ildebrand i Aaret 1615 var lagt øde, havde opført paa en øde Tomt i St. Matthis Gade og ladet overstryge med »Spanskgrønt«, saa at det blev det anseeligste Hus i hele Staden, hvor senere i Aaret 1627 den kejserlige General Strozzi derfor tog sit Hovedkvarter til Ødelæggelse for Mag. Peder Pedersen, paa disse Steder kunne vi i den gamle Gunde Skrivers sidste Dage tænke os en 10—12 Aars Dreng færdes, som med Lyst og Iver lytter til de gamles Fortællinger om Fortidens Begivenheder. Det var Mag. Villads Niensens og Margret Pedersdatters Søn Peder Villadsen (født 1605), der senere gjorde sig bekendt som en af Gejstlighedens Førere paa Rigsdagen 1660 og som tilsidst blev Biskop i Viborg Stift. I Gunde Skrivers Hus har han kunnet høre meget om gamle Dage, om Tavsens, Broder Tøgers og Mag. Jens Hansens Tider. Vel

---

(Slægtsnavnet og Vaabnet) benægter det. — I »Den skotske Kvinde paa Tjele« har Evald søgt at omgaa Vanskeligheden ved at lade ham nedstamme fra Løvenbalkerne paa Kvindesiden. Om der ligger noget historisk til Grund herfor, er mig ukjendt. Navnet Løvenbalk har ganske vist hverken han eller hans Æt ført.

¹⁾ Fra Mag. Peder Pedersen nedstammer atter gjennem hans Datter Mettes Giftermaal med Borgemester Klavs Kristensen (Renberg), † 1671, den i forrige Aarhundrede ansete Renbergske Slægt. I det hele kunne en Mængde endnu levende Slægter nedlede deres Herkomst fra Korsbroderen Tøger Jensen.

saa han ikke længere der Husets Frue Margret Jensdatter — hun var tillige med sin Svigersøn Mag. Høg død i Aaret 1603 »i den store Død, som da grasserede udi Viborg« — men mange af hendes Fortællinger levede endnu blandt Børnene. Hun og hendes Søster Anne, der havde været gift med Biskop Kjeld Jul, maatte saaledes uden Tvivl kunne huske, hvorledes Skipper Clement og Landsdommer Jens Hvas til Kaas bleve førte ind ad St. Hans Port gennem Klosterstrædet (lille St. Hans Gade) og Mogensgade til Domkirkepladsen (Gammel Torv), hvor de henrettedes¹⁾. Denne og mange andre lignende Efterretninger til Viborgs ældre Historie opbevarede Peder Villadsen og meddelte senere af sine Samlinger til Peder Hansen Resen, i hvis Atlas Dan. de bleve optagne, og hvorfra de atter ere gaaede over til Pontoppidans Danske Atlas og vore nuværende Kilder, ligesom ogsaa en Del af, hvad Mag. Kristen Eriksen har overleveret os, kan føres tilbage til samme Kilde. Det er fra denne Kilde, at meget af det, som vi vide om Hans Tavsens og hans Samtid i Viborg, skriver sig; thi ogsaa den Efterretning om Hans Tavsens Færd i Viborg, som Mester Morten Hvas har overleveret til M. Jens Block (optagen i Kirkehistoriske Samlinger, 2det Bind) — aabenbart det paalideligste, vi vide herom — stammer fra Tøger Jensens Slægt, hvis Enke Anne Pedersdatter efter sin første Mands Død (1538) blev gift med M. Morten Hvas.

Peder Villadsen repræsenterer den gamle Tids Tradition, og det er hans Fortjeneste at have bragt den til os. Meget heraf staar nu for os i en afbleget Skikkelse ved at være gaaet igjennem flere Slægtled, Misforstaaelser ere indkomne, og meget kan man ikke ubetinget stole paa; men den Tradition, som Tøger Jensens Efterkommere har forplantet, og som tilsidt koncentrerer i Gunde Skrivners Hus

---

¹⁾ Ursin, Stiftsstadens Viborg, S. 305, Anm. 2. — Mag. Jens Hansens Børn vare fødte inden 1535, s. Ny kirkehist. Samlinger 5,581. Mester Jens Hansen har rimeligvis giftet sig tidligt, omtrent ved Aarene 1529 eller 30; thi paa denne Tid sluttede han sig allerede aabenlyst til Lutherdommen. Hans Hustru hed efter Gravskriften i Marmora Danica Maren Knudsdatter.

i Margret Jensdatters Person som det sidste levende Øjenvidne, skulle vi ikke kaste Vrag paa. Der gaar en Interesse for Fortidens Levninger gjennem denne Familie, som til sidst naar sit Højdepunkt med Peder Villadsens Søn, Niels (Pedersen) Slange, Kristian 4's bekjendte Biograf, der optager Tøger Jensens og Peder Tøgersens Vaaben (Korset med Slangen) og bliver adlet med dette Vaaben og Slægtsnavn.

Den gamle Gunde Skriver overlevede i længere Tid sin anden Hustru; han døde omtrent ved Aar 1617, 80 Aar gammel¹⁾, og laa begravet i Graabrødrekirke, hvor hans Epitafium endnu fandtes paa Mag. Kristen Eriksens Tid. Nu er baade Kirke og Gravminde forsvundne.

3. Vindumovergaard.

Som Tillæg til de Efterretninger om Vindumovergaard, som Skolelærer Schuster har meddelt i dette Tidsskrifts 4de Bind S. 42 fd., hidsættes følgende Oplysninger.

En adelig Sædegaard som Begyndelsen til det senere Vindumovergaard kan forfølges temlig langt tilbage. I Aaret 1545 fik Folmer Rosenkrans (til Stensballegaard), Movrids Brun og andre Fru Johanne til Vindums Arvinger en Forskrift til Lansdommere i Jylland at tage flere gode Mænd med dem og dømme mellem dem paa den ene og Peder Kruse, Jørgen Bugge, Enevold og Tyge Kruse paa den anden Side om Trætte, som dennem imellem var for en Søsterdel udi Skjernegaard Mølle og Alued (Elved?) Sogn, som Hr. Henning Podebusk skulde have friet fornævnte Fru Johanne 5 Læster Korn for udi Mors²⁾. Dette var en meget gammel Fordring, over 120 Aar gammel. Fru Johanne Hansdatter Podebusk, Væbner Mads Nielsens Efterleverske, gav 1428 St. Hans Kloster i Viborg et Pantebrev paa en Gaard i

---

¹⁾ At han endnu var Landstingshører 1617, fremgaar af »Hemmestrup«, S. 381.

²⁾ Tegnelser over alle Lande, Dsk. Mg. 4 R. 1, 93.

Pederstrup¹⁾, og at Podebuskerne have haft Gods i Vindum, fremgaar ogsaa deraf, at Fru Johannes Broderdatter, Hr. Henning Podebusks Datter, Fru Gidsel Podebusk, Hr. Ove Tagesens af Vingegaard, dels i Mandens Levetid, dels efter hans Død, i Aarene 1469 og 89 skødede en Gaard i Vindum og en Gaard i Faarup, Brandstrup (Faldborg) Sogn, til St. Hans Kloster²⁾. Fru Gidsel var Stammemoder til Kruserne paa Vingegaard.

En Søn af Fru Johanne Podebusk i Vindum og Væbner Mads Nielsen var utvivlsomt den Hans Mattissen, hvis Enke kaldes Fru Beritte (Maltesdatter) »udi Vindum«, paa hvis Vegne Lars Viffertsen (til Gundestedgaard i Slet Herred?, nævnes 1474—96) lod tage Lovhævd paa alt hendes Gods i Fræer i Hellum Herred, hvorom der udstedtes et Vidnesbyrd fra Hellum Herredsting i Aaret 1513³⁾, i Anledning af et Mageskifte, som senere skal blive omtalt. Men desuden havde Fru Johanne og Væbner Mattis Nielsen flere Børn; thi i Aaret 1449 fik Hr. Timme Nielsen (Rosenkrans) til Stensballegaard efter sin første Hustru, Fru Abel, 12 Gaarde i Middelsom Herred, dels ved Arv, dels ved Kjøb af sin Medarving Hans Mattisen, der antages for at have været Fru Abels Broder⁴⁾. Fra Hr. Timme Nielsen til Stensballe nedstammede Folmer Rosenkrans i lige Linie, saa at hans Arvefordringer efter Fru Johanne i Vindum let lade sig forklare.

Efter Fru Beritte i Vindum maa Godset i Vindum vistnok være tilfaldet Hans Mattissen eller dennes Børn; thi den næste Ejer hertil, som kan efterspores, er Hartvig Limbek, som allerede var i Besiddelse deraf i Aaret 1490.

Hartvig Limbek til Nebbegaard i Holmans Herred,

¹⁾ Becker: Ældste Arkivregistraturer, 2 Bind, S. 124 B. 66; 368 B. 7. Denne Væbner Mads (Mattis) Nielsen, som altsaa maa være død før 1428, er vistnok den samme Væbner Mattis Nielsen af Bæg (Nørbæk), der nævnes i Molbechs og Petersens »Udvalg af danske Diplomer og Breve« S. 392 og 385 og i Aaret 1408 besegler flere Breve sammen med Ridder Kristiern Nielsen (Munk), Væbneren Jesse Nielsen (Munk, til Visborg), Jeppe Kirt med fl.

²⁾ Smsts. S. 365 A 1, 6, 8.

³⁾ Smsts. S. 288 I 123; smlgn. i Registret under »Beritte«.

⁴⁾ Becker, Danske Herregaarde, 3 Binds 2det Hefte, Stensballegaard.

de stolte Limbekkers gamle Herresæde, og til Merringgaard i Hatting Herred, var gift med Mette Hansdatter, en Søster til den Johanne Hansdatter, lange Jens Hvassess Efterleverske i Vormstrup, som omtales i Brev 2 fra Hemmestrup Arkivet (Jydske Samlinger 2det Bind). Til hvilken Slægt disse to Søstre have hørt, er endnu ikke tilfulde oplyst; men det synes at ligge nær at antage, at de have været Døtre af den ovenfor nævnte Hans Mattissen, og dette synes at bekræftes derved, at de to Søstre Mette og Johanne, lige saa vel som Fru Birgitte i Vindum, havde Gods i Fræer i Hellum Herred, som Hartvig Limbek paa sin Hustru Fru Mettes og Erik Hvas paa sin Moders og Søsters Vegne i Aaret 1514 bortskiftede til Biskop Erik Kaas i Viborg¹⁾. Det var aabenbart ved samme Lejlighed eller maaske lidt senere, at Præstegaarden i Vindum blev bortskiftet, skjønt det lader til, at Hartvig Limbek ikke har faaet fuldt Vederlag ved Mageskiftet; thi først i Aaret 1552 udlagde Kristian 3 til Mads Grøn i Vindum nogle Gaarde i Vinge Sogn i Middelsom Herred, da han havde bevist, at Biskop Erik Kaas havde gjort et Mageskifte med Johan Bagge, Jep Brun, Anne Hartvigsdatter, Hartvig Limbeks Arvinger, og havde faaet til Stiftet Gaarde i Fræer i Hellum Herred, men da ikke faaet noget igjen²⁾. Præstegaarden laa bekvemt for Hartvig Limbek og hans Arvinger, ligesom hans adelige Sædegaard paa Vindumovergaards nuværende Plads. Hartvig Limbek eller hans Arvinger have her villet oprette en ny adelig Sædegaard til Forsørgelse for en af Hartvig Limbeks Døtre, ligesom den tidligere Sædegaard synes for en Del at have været brugt til Enkesæde. Hartvig Limbek lader til at have været en driftig Mand; men det er gaaet ham, som det senere gik Peder Ebbesen Galt; Sagnet har derfor skildret ham som en ond og gjerrig Mand, der ikke vilde finde sig i, at Uvedkommende huggede Brænde i hans Skove, for at de ikke skulde forhugges, og som stængede for sine Aaers Udløb, at ikke andre skulde tage hans Fisk; men Straffen

¹⁾ Ældste Arkivregistraturer 2, 286, I 110—132. Smlgn. F. Hvass: Meddelelser om Personer af Navnet Hvas, Kbhvn. 1873.

²⁾ Geh. Ark. Top. Saml. Pergament, Middelsom Herred Nr. 3. — 0.

for hans Gjerrighed udeblev heller ikke; det var ikke muligt at faa hans Kiste i Jorden; man maatte da tage ham ud af Kisten og jorde ham uden; saa gik det¹⁾. Hartvig Limbek døde i Aaret 1518, hvorpaa Fru Mette sad i uskiftet Bo tillige med sine 4 eller 5 Børn. Slægtskabsforholdet mellem Vindums Ejere stiller sig altsaa, som omstaaende Stamtavle udviser. Da denne Stamtavle med Hensyn til Hartvig Limbek og hans Arvinger i enkelte Punkter afviger fra den, som afd. Prof. T. Becker har meddelt over Limbekkerne i Maanedsskriftet Orion I, 389, hidsættes følgende Oplysninger:

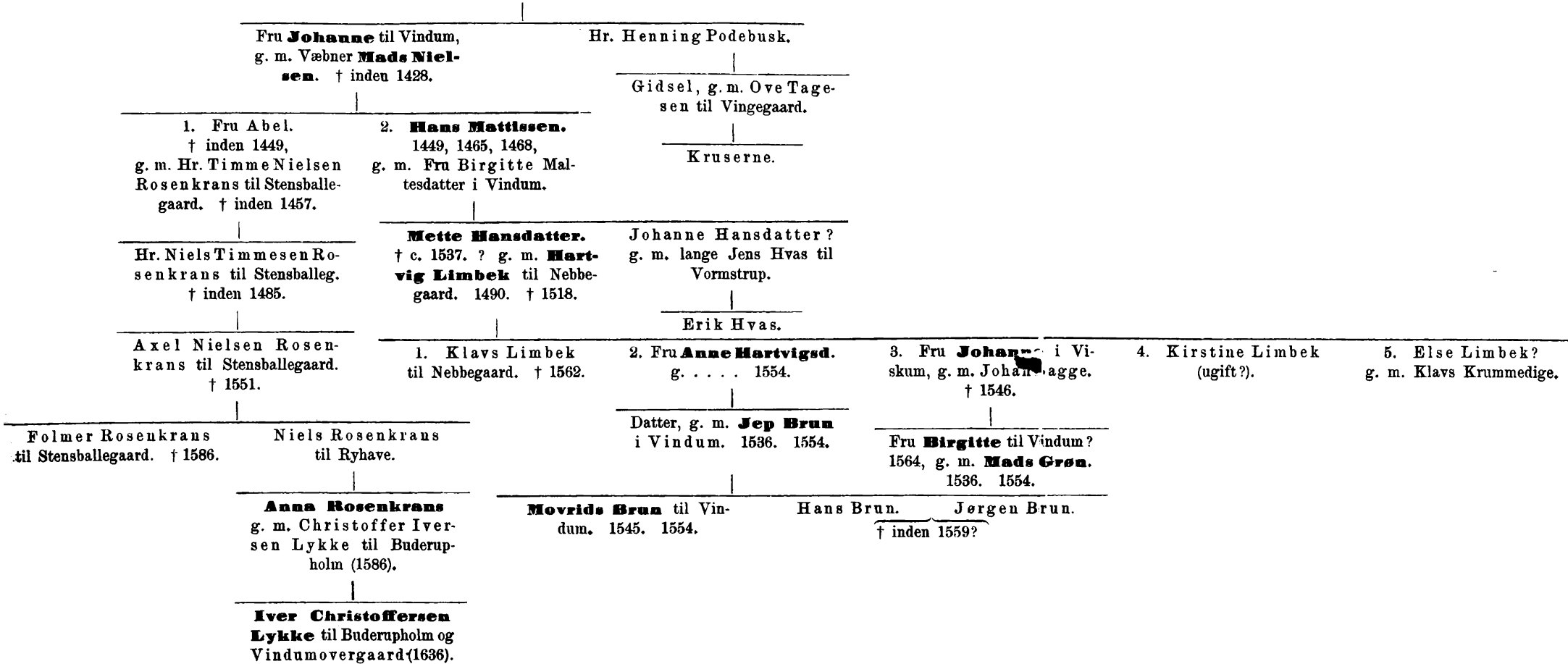
Mette Hansdatter levede endnu 1534, da hun tillige med sin Søn Klavs Limbek til Nebbegaard afhændede Merringgaard til Rigshofmesteren Mogens Gøje, som dog i Aaret 1543 maatte lade sig tildømme fuld Erstatning af Arvingerne, da Fru Mette tidligere havde forlenet Gaarden til sin Datter Kirstine, som efter Becker skal være død ugift, men som endnu tidligere havde solgt Gaarden til Niels Skel²⁾. 1537 maa Fru Mette imidlertid være død; thi da vare Jep Brun og Johan Bagge, »Mads Grøns Hustrus Fader«, for Kongens Domstol, hvorved der afsagdes den Dom, at Jep Brun skal have, nyde, bruge og beholde den Sædegaard i Vindum, han ibor, med al sin rette Tilliggelse, saa længe indtil Jep Brun kalder alle Hartvig Limbeks og Fru Mettes Arvinger til Skifte og Jevned og siden deler dem alt deres Gods imellem, som Ret er«; thi Johan Bagge paastod, ligesom senere Mads Grøn, at den Gaard i Vindum, der var udlagt ham som Sædegaard, ikke var saa god i Ejendom som Jep Bruns³⁾. Det er betegnende, at det netop er samtidig hermed (i Aaret 1537), at Præsten i Brandstrup lader tage Vidnesbyrd om, at den Gaard i Vindum, som ligger Sønden ved Jep Bruns Gaard, havde været Præstens Bolig, indtil Biskop Erik Kaas skifter den bort; thi han har aabenbart benyttet Lejligheden

1) Becker, Maanedsskrift Orion, I, 378 fd., hvor Sagnet findes fortalt i en lidt anden Form end hos Thiele, Danmarks Folkesagn, I, 124.

2) Orion, I, 382.

3) Aktstykker til Oplysning af Danmarks indre Forhold i ældre Tid, udg. af Fyens Stifts litt. Selskab, I, 21.

Hr. Hans Podebusk (1406).

til at faa Gaarden tilbage, nu da Fru Mette var død, og Johan Bagge (eller Mads Grøn) indrettede sig der¹⁾.

At Johan Bagge, der muligvis har været (biskoppe-
lig) Lensmand paa Viskum, har været gift med Hartvig
Limbecks Datter Johanne, er klart nok. Allerede i Aaret
1535 ved Kristian 3dies Hylding i Viborg, fik Johan Bagge
i Viskum et kgl. Beskjærmelsesbrev²⁾, og at han har levet
endnu i Aaret 1545, fremgaar af, at han og Jep Brun i
dette Aar stævne Mandrup Holk m. fl. for en Indførsel, de
havde gjort Mogens Gøje i deres Gods (selvfølgelig i An-
ledning af Merringgaard)³⁾; men i dette eller det følgende
Aar maa han være død; thi i Aaret 1546 »fik (Landsdommer)
Jens Mogensen (Hvide til Sindinggaard) en Forskrift
til Fru Johanne i Viskum, Johan Bagges Efter-
leverske, at hun strax rømmer den Gaard, hun ibor, da kgl.
Maj. har forlent ham med samme Gaard«⁴⁾. Fru Johanne
Hartvigsdatter selv maa vistnok være død før 1554, da
hun ikke nævnes i den Retstrætte, som hendes Svigersøn
Mads Grøn i dette Aar paaførte Jep Brun og hans Søn.

Vanskeligere er det derimod at udrede Jep Bruns
Forhold. Efter Beckers Stamtavle skulde han være gift med
Hartvig Limbecks Datter, uden at dog Becker har kjendt
Navnene paa hans og Johan Bagges Hustruer; men i Dom-
men af 1554 beraaber Mads Grøn sig paa, »at hans Hustru
og Jep Bruns Hustru vare komne af to ægte Søstre«⁵⁾, hvoraf
synes at fremgaa, at Jep Brun har været gift, ikke med en
Datter, men en Datterdatter af Hartvig Limbek, og denne
Datter af Hartvig Limbek maa da rimeligvis være den Anne
Hartvigsdatter, der nævnes i det tidligere omtalte
Kongebrev af 1552 og i et Skiftebrev af 1545, som strax nær-
mere skal blive omtalt, under Navnet »Anne Lybeck« (sic)

¹⁾ Smlgn. Schuster, S. 25, 42.

²⁾ Dsk. Mag. 3 R. 4, 207.

³⁾ Dsk. Mag. 4 R. 1, 105. Naar der forøvrigt i »Tegnelserne« i disse
Aar af og til nævnes Johan Bagge og Johan Brun i Vindum, kan
dette sidste kun være en Skrivfejl. Under Kristian 3dies Reces af
1536 har han ogsaa undertegnet sig som Jep Brun, i Forening med
Joh. Bagge og Mads Grøn (Krag, Kristian 3dies Hist. S. 497).

⁴⁾ Dsk. Mag. 4 R. 1, 223.

⁵⁾ Fynske Aktstykker I, 22.

og som levede endnu 1545, med mindre det skulde være den Else Limbek, Klavs Krummediges Hustru, som Becker antager for at være en. af Hartvig Limbeks Børn, men som ellers ikke nævnes. I ethvert Tilfælde synes Jep Bruns Hustru at være død før 1545, da Sønnen Movrids Brun fra nu af optræder som sin Faders Medarving, hvilket han vel neppe kunde gjøre, hvis Moderen endnu havde levet.

Nebbegaard var endnu ikke skiftet mellem Arvingerne. Klavs Limbek var imidlertid bleven afsindig, og hans Arvepart solgt til Erik Krummedige, Lensmand paa Hønborg (Broder til Klavs Krummedige, som tidligere var død?). Efter Erik Krummediges Død tilfaldt Klavs Limbeks Arvepart hans Enke Sidsel Rosenkrans og øvrige Arvinger. I Aaret 1545 foretoges da et Skifte mellem Else Pedersdatter til Lycktwedt, Hr. Thomas Nielsens Efterleverske, Sidsel Rosenkrans til Hønborg og deres Medarvinger i Klavs Limbeks Sted paa den ene og Jep Brun og hans Sønner Movrids, Hans og Jørgen paa den anden Side, hvorved Nebbegaard med mere Gods tilfaldt Else Pedersdatter og Sidsel Rosenkrans, medens den af Jeppe Brun beboede Sædegaard i Vindum med tilhørende Skov foruden 4 andre Gaarde i Vindum og noget Strøgods tilfaldt Jep Brun og hans Sønner som en Søsterlod efter Hartvig Limbek. Desuden tilsige Else Pedersdatter og Sidsel Rosenkrans at ville gjøre Fru Anne Limbek Fyllest (»jaffnedt«), »om hun finder Brøst at have paa sin Søsterlod udi den første Skifte, som gjort er«¹⁾. — At Mads Grøns Sædegaard slet ikke er medindbefattet i dette Skifte, er aabenbart; atter i Aaret 1554 søgte han at gjøre Jep Brun og hans Søn Movrids den udelte Besiddelse af Vindumgaard stridig, men med lige saa lidt Fremgang som i Aaret 1537. Da Jep Bruns yngre Sønner Hans og Jørgen slet ikke nævnes ved denne Lejlighed, vare de formodentlig den Gang allerede døde.

Endnu i Aaret 1564 forekommer en »Fru Berithe til Vindum«. Det har muligvis været Mads Grøns (eller

---

¹⁾ Fynske Aktstykker I, 19; 22.

Movrids Bruns) Enke. At hun nemlig hørte til Hartvig Limbeks Arvinger, fremgaar ogsaa af den Omstændighed, at hun ejede Gods i Hatting Herred, hvor jo Merringgaard havde ligget¹⁾. I ethvert Tilfælde har hverken Brunerne eller Grønnerne længe været i Besiddelse af deres to Sædegaarde i Vindum; thi allerede i Aaret 1636 tilhørte »Vindumovergaard« Iver Kristoffersen Lykke til Buderupholm. Begge Gaarde vare da vistnok allerede slaaet sammen til én, og rimeligvis har allerede hans Fader Kristoffer Iversen Lykke til Buderupholm (1586) været i Besiddelse af Vindumgaardene; thi han og hans Hustru Anna Rosenkrans ejede allerede flere Gaarde i Egnen²⁾, og Fru Anna Rosenkrans var desuden en Broderdatter af Folmer Rosenkrans til Stensballegaard, der som ovenfor anført var Arving efter Fru Johanne Podebusk, saa at det formodentlig er gennem hende, at Gaardene ere komne i Lykkernes Eje, efter at Hartvig Limbeks Ætlinge paa Kvindesiden vare uddøde eller udkjøbte; thi Efterkommerne af de stolte Limbekker, som i sin Tid saa ofte havde kastet Stridshandsken til Kong Volmer, havde forlængst været forarmede og i Færd med at tabe sig i Glemsel, medens andre Ætter vare traadte i deres Sted.

Hvorledes Vindum Overgaard fra Iver Lykke er kommet til Rigsmarsk Anders Bilde († 1657), vides ikke; dog var det ikke gennem hans Hustru Sofie Rosenkrans († 1697), thi hun hørte til en helt anden Gren af denne Familie end Fru Anne Rosenkrans. Efter Anders Bildes Død maa den være tilfalden hans Datter Lisbet Bilde, der blev gift med (Etatsraad) Jørgen Skeel til Broholm og Arreskov († 1698); ved Brev af 18 Marts 1680, dat. Vindumovergaard, kaldte Jørgen Skeel til Broholm Hans Hansen Stenstrup til sin og Vindum Sogns Sjølesørger og Sognepræst ifølge den Juspatronatus, som af Kong Frederik 3 var afstaaet til sal. Rigens Marsk Hr. Anders Bilde og som nu tilhørte ham, »saa som Hr. Kristoffer Jespersen Bruuns, fordem Sognepræst til Vindum Kirke, høje Alder og Skrøbelighed haver tilbragt ham indeværende Aars

¹⁾ Rosenvinge gl. dske. Domme III, 26.

²⁾ »Hemmestrup« S. 346; 383—87. — Dsk. Atlas 5, 66.

7de Martii at afstaa Vindum og Faldborg Sogne, ved Hans Majestæts naadigste Tilladelse begge udi ét inkorporerede, for den Person, mig som Kirkens Patron skulde behøge at forsørge Menigheden med¹⁾.

Med Hensyn til de senere Ejere henvises til Schuster.

4. Skavngaard.

Om denne Gaard henvises til Schusters Bemærkninger i dette Tidsskrift IV, 15 ff. Nedenstaaende Brev giver Oplysning om Avlsgaardens Oprindelse og kan maaske ogsaa have Interesse som et lille Bidrag til Bondestandens Historie:

Stormægtigste, allernaadigste Arvekonge og Herre!

For Eders Majestæt ere vi underskrevne fattige fortrængte Bønder, Jørgen Kristensen, Kristen Jensen, Lavrids Madsen, Niels Mikkelsen, Niels Madsen, Jens Kristensen og Niels Larsen, boende udi Rind By, Middelsom Herred udi Viborg Stift, Halds Amt, allerunderdanigst for E. Maj. vores store Nød at tilkjendegive, at som vores Formænd for nogle hundrede Aar altid haver været Tjenere til Domkirken, som og vi, og haver svaret vores aarlig Afgift, som er af 19 Td. 3 Sk. 2 Alb. Hartkorn foruden 5 Gadehuse tillige med vores Andel Arbejde, naar bemeldte Kirke det behøvede, og vi derom vare tilsagte; men som en Mand her udi Nabolaget, navnlig Mads Andersen Listo, haver ladet sig opbygge en Bondegaard i Vindum Sogn sig selv til Beboelse, Schaungaarde kaldet, haver saa den gode Mand for vel en 8 Aars Tids siden formaaet hos de gode Herrer, som da vare bemeldte Viborg Domkirkes Forsvar, det han skulde tage mod vores Afgift, og [vi] gjøre saa hans Hoveri til fornævnte Gaard. Dog lode de gode Herrer tage Syn paa den ene og han paa den anden Side, til vores paaboende Steder saa godt som at skulle være øde, som dog ej var, før end nu han siden med umanerlig Hoveri haver tribuleret,

---

¹⁾ Viborg Stiftsarkivs Kaldsbøger. — Af de vedføjede Vidnesbyrd fremgaar, at H. H. Stenstrup blev Student 1664 og i April 1668 tog sine theologiske Prøver med ret gode Vidnesbyrd af Professorerne.

saa en Del har af Armod maattet kvittere, og flere, om sligt skal vedvare, maa med Hustru og Børn lave sig til Bettelstaven. O naadige Konge og Herre! Se allernaadigst til os arme fortrængte Bønder og lad os nyde den samme Ret, som vores Formænd allernaadigst en efter anden nydt haver, Domkirken at svare. Skulde enten en eller anden her paa dette Gods enten ved Døden afgaa eller i andre Maader frakomme, lover vi eftersiddende allerunderdanigst at svare hans Maj.^{ts} Skatter og Kirkens Andel, indtil det maa blive igjen antaget, paa det vi en Gang igjen kunne vorde afspændte det haarde Aag og store Trældom. Hjælp allernaadigt i Jesu Navn for Jesu Kristi Skyld, og venter [vi] allernaadigst Svar og Bønhørelse og ønsker eders Maj. at nyde Herrens Velsignelse og trygge Beskjærmelse! Eders Majestæts allerunderdanigst ringe og tro Undersaatte.

Rind, den 4 Decbr. 1730.

(Underskrifterne.)

Først 16 August 1732 (!) sendte Kancelliet dette Bønskrift til Stiftsøvrighedens Erklæring. Denne gik Bønderne imod (22 Septbr.), da det nu bestaaende Forhold ansaas mere betryggende for Domkirken end det tidligere Forhold, da Bønderne ofte havde vist sig efterladende med Betaling og Arbejde.

Endnu gaar der i Rind Fortællinger om det Tyranni, som Rind Bønder i hine Tider maatte lide under Skavngaards Ejeres strænge Herredømme.
